

KS. KRZYSZTOF KONECKI*

TORUŃ

Ks. Antoni Reginek, *Kancjonał rękopiśmienny jako przekaz tradycji śpiewów kościelnych na Górnym Śląsku w XIX wieku. Studium źródłoznawcze na podstawie trzech zbiorów: Kancjonał z Leśnicy Opolskiej (1810–1848), Kancjonał Ellgotcki (1832), Kancjonał ze Śląska Pruskiego (2 poł. XIX w.)*, seria: Studia i Materiały Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, wyd. Księgarnia św. Jacka, Katowice 2012, ss. 191.

DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/TiCz.2013.044>

Rozprawa została wydana w 2012 r. w Katowicach przez Wydział Teologiczny Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, w oficynie wydawniczej Księgarni św. Jacka. Recenzję wydawniczą napisała prof. zw. dr hab. Krystyna Turek. Praca składa się z wykazu skrótów, wstępu, trzech rozdziałów, zakończenia, aneksu, zestawu bibliografii, indeksu śpiewów i pieśni, indeksu osobowego, streszczenia w języku angielskim.

Książka ta jest niewątpliwie najważniejszą pozycją naukowego dorobku ks. A. Reginka po uzyskaniu habilitacji. Autor podjął się w niej gruntownego przebadania trzech kancjonałów rękopiśmiennych – dwóch ze zbiorów Biblioteki Śląskiej i jednego z Archiwum Archidiecezjalnego w Katowicach. Źródła te pod względem muzycznym są prawie nieznanne, a jak wynika z przeprowadzonych przez Autora badań są bardzo

* Ks. prof. dr hab. Krzysztof Konecki – kierownik Zakładu Teologii Liturgii na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu.

cenne. Każdy z tych zbiorów wyróżnia się inną proveniencją i cechuje go odrębne przeznaczenie, wszystkie jednak reprezentują tradycję śląską i stanowią cenne ogniwo w przekazie repertuaru pieśniowego w Kościele katolickim na Górnym Śląsku w XIX w. We wstępie do rozprawy (s. 13–18), który legitymuje się wszystkimi, wymaganymi metodologicznie elementami ks. dr hab. Antoni Reginek wyjaśnia istotne założenia tego opracowania. Wprowadza czytelnika w problem swej rozprawy, charakteryzuje drogę postępowania – metodę pracy, wyjaśnia i precyzuje pojęcia, terminologię oraz sytuuje rozprawę w znamionach aktualnej problematyki badawczej nad źródłowymi przekazami pieśni sakralnych na Śląsku w XIX w. Słusznie zauważa, że chociaż na temat XIX-wiecznych zbiorów pieśni kościelnych na Śląsku powstało już kilka opracowań naukowych, to jednak opracowania te dotyczą wyłącznie przekazów źródłowych drukowanych. Wiadomo jednak, że oprócz drukowanych źródeł pieśni, które wniosły znaczący wkład w rozwój bogatej tradycji śpiewu na Śląsku, to właśnie kancjonały rękopiśmienne odgrywały specyficzną rolę, gdyż z jednej strony stanowiły utrwalony przekaz żywej tradycji pieśniowej, z którego później czerpali wydawcy zbiorów drukowanych, z drugiej zaś, spełniały ważną funkcję użytkową. Takie źródła dla studium nad pieśnią kościelną mają niekiedy wartość nieocenioną, ponieważ najczęściej zawierają najstarszy znany przekaz pieśni, stanowiący szczególnie cenny materiał do wszelkich badań porównawczych (s. 16–17).

Całość problematyki niniejszej pracy została zawarta w trzech rozdziałach logicznie z sobą powiązanych. Tworzą one główny korpus pracy hermetycznie zamknięty.

Rozdział pierwszy ma charakter wprowadzający w problem badawczy, a przez to posiada znaczenie fundamentalne dla dalszej części rozprawy. Przedstawia on szczegółową charakterystykę wybranych rękopiśmiennych kancjonałów, ukazuje ich znaczenie w kształtowaniu śpiewów kościelnych i funkcji dla konkretnej społeczności, żyjącej na danym terenie, w ściśle określonym czasie. Każdy z opisanych przez Autora kancjonałów zachowuje swoją specyfikę, która ma swoje źródło w innej proveniencji i wynika z odrębnego przeznaczenia danego zbioru. Zróznicowana jest także sama koncepcja repertuaru śpiewów, częściowo będąca owocem zamysłu samych autorów, ale także uzależniona od zapotrzebowania danej społeczności. Uczynione przez Autora dokładne opisy, po raz pierwszy tak gruntownie badanych źródeł, stanowią próbę poszukiwania genezy rękopiśmiennych przekazów, przynoszą także ogół-

ną ocenę zasobu repertuaru śpiewów kościelnych z wyszczególnieniem typów utworów.

Rozdział drugi ma charakter porównawczy. Autor w sposób zasadny przedstawia omawiane śpiewy w kontekście repertuaru pieśniowego znanych, ówczesnych drukowanych zbiorów, funkcjonujących zarówno z samymi tekstami, jak z materiałem nutowym. To interesujące porównanie, przeprowadzone wnikliwie i metodycznie posłużyło Autorowi pomocą w odkryciu różnych infiltracji repertuarowych, także w naświetleniu na nowo całej bogatej tradycji śpiewów kościelnych na Górnym Śląsku w XIX w., w kontekście regionalnym i ogólnopolskim. Przeprowadzone badania doprowadziły Autora do interesujących, niekiedy także zaskakujących spostrzeżeń i wniosków, jak np. brak w omawianych kancjonałach tak popularnych w Polsce i rozpowszechnionych w drukach nabożeństw, jak: Godzinki do Niepokalanego Poczęcia NMP, Gorzkie Żale czy Droga Krzyżowa. Innym szczególnie ważnym godnym odnotowania ustaleniem, do jakiego dochodzi Autor, jest obecność praktyk pobożnościowych w formie nabożeństw wzorowanych na Liturgii godzin, odprowadzane w wigilię Narodzenia Pańskiego i w Wielką Sobotę.

Rozdział trzeci jest logiczną konsekwencją poprzedniego. Autor dokonuje w nim próby rekapitulacji badań i analiz, co prowadzi Go do sprecyzowania najważniejszych cech zasobu pieśniowego i pozwala na uchwycenie specyfiki omawianych rękopisów. Zostają również wyodrębnione utwory reprezentujące twórczość własną, oryginalną, pieśni charakteryzujące się szczególną wariabilnością, a także śpiewy o nieprzerwanej tradycji. Wszystko razem, rzuca pełne światło na rolę kancjonału, jako cennego ogniwa w przekazie tradycyjnego repertuaru śpiewów i pieśni kościelnych.

Lektura całości tej rozprawy przekonuje, że mamy do czynienia z opracowaniem niezwykle solidnym i bogatym w treść. Autor dokonał ogromnego trudu najpierw dotarcia, a następnie przestudiowania obszernego materiału źródłowego, który stanowią średniowieczne kancjonały, chorały, rytuały i śpiewniki.

Lektura rozprawy rodzi uznanie, a w konsekwencji prowadzi do podkreślenia merytorycznych walorów osiągnięć. Do nich należy zaliczyć przybliżenie polskiemu czytelnikowi treści trzech XIX-wiecznych kancjonałów rękopiśmiennych – dwóch ze zbiorów Biblioteki Śląskiej i jednego z Archiwum Archidiecezjalnego w Katowicach. Trzeba z satysfakcją stwierdzić, że dokonane w dysertacji ustalenia posiadają znaczny walor

naukowej oryginalności w penetrowaniu rękopiśmiennych kancjonałów i zrozumienia ich ciężaru muzycznego, liturgicznego i teologicznego jako ilustracji chrześcijańskiej doktryny i praktyki życia oraz żywego źródła mądrości, pobożności i duchowości Kościoła. Bogactwo materiału zawartego w kancjonałach zostało tu przez Autora wszechstronnie przeanalizowane z zastosowaniem właściwych zasad metodologii naukowej, właściwej dla prowadzenia tego rodzaju badań. Praca stanowi cenny naukowy wkład w dokumentowanie dziejów śląskiego śpiewu i pieśni kościelnych zarówno jego wersji melodycznej, jak i tekstowej.

Prezentacja treści rozprawy potwierdza dobrą orientację Autora w literaturze przedmiotu i specjalności naukowej, którą uprawia. Jednym z istotnych walorów recenzowanej monografii jest widoczna przez wszystkie rozdziały kompetencja ks. A. Reginka jako wytrawnego muzykologa, ze swobodą poruszającego się nie tylko w polu refleksji ściśle muzycznej, ale teologicznej, liturgicznej i pastoralnej.

Praca jest bardzo starannie przygotowana i zaprezentowana pod względem formalnym. Także od tej strony ujawniła ona dobre przygotowanie metodologiczne jej Autora. Przede wszystkim uderza przejrzysta i logiczna struktura kompozycyjna rozprawy. Każdy z rozdziałów poprzedzony dobrze informującym wstępem i zakończony merytorycznym podsumowaniem. Twierdzenia dobrze i obficie udokumentowane (270 przypisów), co wskazuje na znajomość literatury przedmiotu, także obcojęzycznej. W przypisach Autor prowadzi również własne refleksje, co podnosi walor recenzowanej pracy. Język rozprawy, w którym jest napisana przez swą staranność i literacką poprawność ułatwia odbiór niełatwej niekiedy treści tego opracowania.

Lektura tej monografii przekonuje, że „książkę profesorską” należy uznać za ważny przyczynek ubogacający refleksję nad kulturą i wiarą ludu śląskiego, której polska pieśń kościelna była zawsze wymownym świadectwem. Jest to studium – owoc bardzo uszczegółowionego namysłu nad rozumieniem znaczenia i roli śpiewu religijnego i pieśni kościelnej w duszpasterstwie górnośląskim z równoczesnym uwzględnieniem jego wpływu na życie społeczne i narodowe na Górnym Śląsku.

Podsumowując, należy z satysfakcją powiedzieć, że prezentowana „książka profesorska” ks. dr hab. A. Reginka zasługuje na słowa szczerego uznania. Zarówno pod względem treściowym, jak i formalnym jest przykładem rzetelnej, solidnej pracy naukowej (jak zresztą wszystkie prace Autora). Jest również świadectwem kompetencji i ogromnej erudycji

Autora. Z pewnością będzie ona przydatna, zwłaszcza wykładowcom muzyki sakralnej oraz studentom. Ponadto jej wartość polega także na tym, że może posłużyć za wzór i metodę dla prowadzenia podobnych badań nad źródłowymi przekazami pieśni sakralnych, które stanowią bezcenne bogactwo kulturowe, na nowo dziś odkrywane.